

Lustrum

Sollemnia aedificii a. D. MCMXI inaugurati

Separatum

Lustrum

Ménesi út 11–13.
Sollemnia aedificii a.D. MCMXI inaugurati

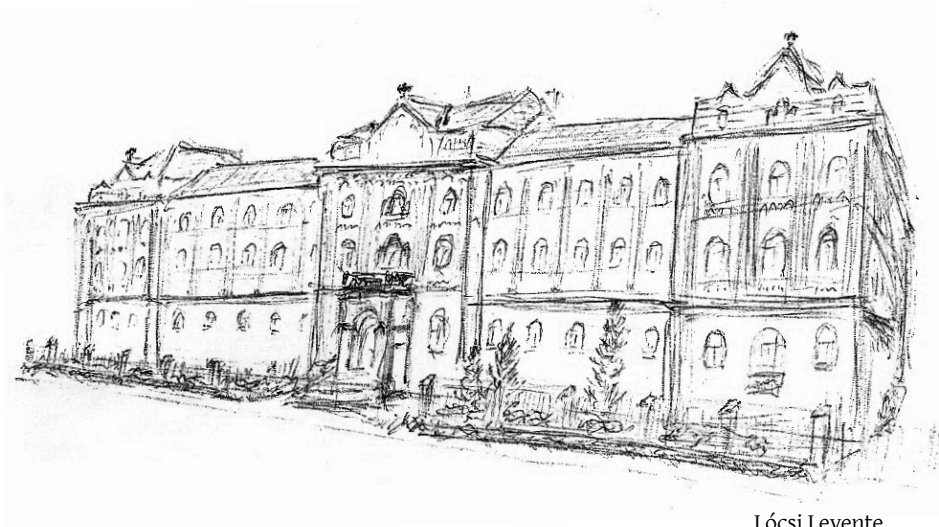
Ediderunt
László Horváth, Krisztina Laczkó, Károly Tóth,
et
András Péterffy (Appendix)

Typotex Kiadó–Eötvös Collegium
Budapest, 2011

Sumptibus NKA

nka
Nemzeti Kulturális Alap

© Auctores et compositores, 2011
ISBN 978 963 279 441 9

Lócsi Levente

Gángó Gábor

Eötvös József és barátai egyetemi éveiről, különös tekintettel a politikatudományi képzésre

Báró Eötvös József és legszűkebb környezete hosszú évtizedekre, talán egy évszázadra is kihatóan, jelentős mértékben meghatározta a magyar történeti és politikai tudat alakulását, a magyar politikai tradíció és nemzeti kulturális hagyomány formálódását és önértelmezését. A kutatás már mélyrehatóan feltárta, Eötvös mennyi mindent tett a magyar közoktatás és benne a magyar felsőoktatás modernizációjáért. Ismert az is, hogy Trefort Ágoston miképpen folytatta, egy sok szempontból megváltozott politikai és értékkörnyezetben, évtizedeken át az eötvösi művet.

E törekvések a személyes kötődések többszörös fonalán keresztül hatották át a pesti egyetemi kultúrát Eötvös halála után is. Trefort hosszú miniszterségén túl ilyen összekötő kapocs családjának barátja, a miniszteri székben utóda, Pauler Tivadar és unokája, Pauler Ákos működése, ilyen Eötvös pártfogoltjának, Gyulai Pálnak és Gyulai protezsáltjának, Concha Győzőnek a budapesti egyetem katedrájáról kifejtett szerepe a magyar irodalom- és eszmetörténeti gondolkodás kánonképzésében, és ilyen az egyetem mai névadójának, báró Eötvös József fiának, báró Eötvös Lorándnak kultúr- és egyetempolitikai tevékenysége.

E politikai és kulturális hagyomány nemcsak megszámlálhatatlan ponton fonódik össze a pesti egyetem történetével, hanem bizonyos értelemben ott is kezdődik, hiszen Eötvös József, Szalay László és Trefort Ágoston a pesti egyetem hallgatói voltak. Eötvös 1826-tól járt az előkészítő, bölcsészeti évfolyamokra,¹ és 1828 és 1831 között végezte jogi tanulmányait Szalayval együtt.² Jurátusi oklevelét 1833. június 27-én szerezte meg.³

¹ Vö. például SCHLETT István: *Eötvös József*. (Magyar História Életrajzok.) Budapest, Gondolat Kiadó, 1987, 19. skk.

² Vö. FENYŐ István: *A centralisták. Egy liberális csoport a reformkori Magyarországon*. Budapest, Argumentum Kiadó, 1997, 23. skk; FLEGLER Sándor: *Szalay László és munkái*. Ford. ifj. SZINNYEI József. Budapest, Franklin-Társulat, 1878, 274–275; SZINNYEI József: *Horváth Mihály és Szalay László életrajza*. Pozsony–Budapest, Stampfel Károly, 1885, 12.

³ Vö. GÁNGÓ Gábor: *A megye aljegyzője. Báró Eötvös József Fejér megyei hivatala, 1833–1835. Századok* 142. évf. (2008) 1. sz., 49–61, 52.

Eötvöst és Szalayt Újfalusy Nepomuk János tanította a politikai és kereskedelmi tudományra.⁴ Újfalusyt, mivel vannak nyomtatott művei, a biobibliográfia számon tartják, még ha e művek értékelésére a magyar politikatudomány kontextusában nem is került eddig sor. A magyar reformkor egyes, önmagukon túlmutatóan fontos, nagy társadalmi jelentőségű kérdéseit, például a vegyes házasságokat⁵ vagy a városok országgyűlési képviselőit⁶ illetően Újfalusy későbbi műveiben progresszív konklúziókra jutott ugyan, de kizárólag a magyar közjogi hagyomány premisszáiból kiindulva. A tanulmányaiban nemzetközi szakirodalmat idéző Szalaytól távol állhatott Újfalusynak a hazai jogba való bezárkózása.

Újfalusy inkább csak egyes javaslatai betűjében haladt együtt a korkívánatokkal, szellemében azonban nem. E beállítódása más műveiből még inkább kitűnik. 1839-ben az ősi javak elidegenítésének korlátozását mérlegelve inkább az ősiség megléte mellett foglalt állást, mondván, „az a' féle javak a' Familiától el nem eshetnek, és idegen kézbe nem kerülhetnek, mellynek következtésében is a' Familia soha úgy el nem szegényedhetik, hogy a' pusztá nevéen, és nemeségén kívül más ingatlan javakkal ne birjon, 's abban legalább egy vagy kettő annak egykori fényét, és díszét fenn ne tartsa.”⁷ Ami még fontosabb, Újfalusy, megannyi évvel a *Hitel* megjelenése után, az ősiség megőrzésének előnyeit és hátrányait kizárólag a nemesi családok és családtagok renoméjának a szempontjából mérlegelte, nemzetgazdasági megfontolások még csak fel sem merültek nála. A Magyar Tudós Társaság 1836. évi pályakérdéseiből, amelyekre munkája válaszolt, az utolsót tendenciózusan félreértette az első kettő jogtörténeti szempontú kifejtése után.

A módból, ahogyan Újfalusy a reformkor nagy társadalmi kérdéseire közelített, a racionalitás vagy a jóhiszeműség bizonyosan hiányzott. A nem-

⁴ Vö. FERENCZI Zoltán: *Báró Eötvös József 1813–1871*. Budapest, MTT, 1903, 298.

⁵ „[M]inden részre való hajlás nélkül úgy fogom a' vegyes házasságokat tsekély tehetségem szerint pártolni, 's védeni, hogy sem egyik, sem a' másik részt meg ne sértsem, de mindenkinek a' Törvény értelmében az igazat megmondjam” (ÚJFALUSY Nepomuk János: *Hiv értekezés a' Vegyes Házasságokról Magyar-Országban, mellyett [!] az itt lévő vallásoknak rövid esméretével együtt, minden részre való hajlás nélkül, egyedül a' hazai Törvényt s'inor mértéköl véve közrebocsátott* –. Pesten, Beimel J. betűivel, 1841, Előszó [2]).

⁶ „[C]sak azt a' czélt leg inkább tűztem ki magamnak, hogy a' szabad Királyi városok' azon jussokat, mellynél fogva azoknak az Ország' gyűlésein nem csak ülések, hanem szavazatjokis [!] egyenként vagon, védelmezzem” (ÚJFALUSY Nepomuk János: *'A' szabad királyi városokról és azoknak jussaikról mind általjában, mind pedig némelly városokra 's egyes polgárookra nézve is különössen*. Pesten, Beimel József betűivel, 1840, Előszó [2]).

⁷ ÚJFALUSY Nepomuk János: *Felelet ezen kérdésre: Honnan vette eredetét törvényeinkben az ősi javak' elidegenítésének korlátozása? Miképpen gyakoroltatott az korszakonként? 'S a polgári társaságra nézve mik voltak annak hasznos, és káros következtésai minden oldalról?* Pesten, Nyom. Trattner-Károlyi' betűivel, 1839, 24–25.

zetközi irodalomban, legalábbis annak a 18. századig terjedő részében, nem volt tájékozatlan. Természetjogi szintézise (egy kötet készült el 1825-ben) sajátos stílusban megírt, vezérfonal nélküli munka, amelyben az antik kút-főkön mint elsődleges tekintélyeken túl hivatkozik Hobbesre, Grotiusra, Pufendorfra, Thomasiusra, Wolffra is a természetjogi hagyomány szerzői közül. Viszont látóköre abban az időben sem terjedt tovább Leibniznél és Herdernél, amikor Deák Ferenc már összhangba hozta a magyar diskurzusban a természetjogi érveket a liberális társadalomérzékenységgel.⁸ Az eszjogi összefoglaló munka fő célkitűzése a tudomány hazai nyelven való művelése a hazafiak szélesebb rétegeinek okulására. Ahogy gróf Brunswick József nógrádi főispánnak címzett ajánlásában írja Újfalusy, „ezen tsekély, de a’ ditső Nemzetünk’ anyai nyelvében léendő tökéletesítésére tzélzó munkámnak zsengejét Nagy Méltóságú Nevének szentelni bátorkodtam”.⁹ A szerző, „látván más nemzeteknek ezen törvényről anyai nyelveken szólló több rendű könyveiket, és abban tett előmeneteleiket”, célul tűzte ki maga elé „ditső Magyar Nemzetemnek ezen Tudományban Hazai nyelven való maga gyakorlására, ’s pallérozására, mintegy útát mutatni, ’s meg törni”.¹⁰ Arra törekszik, hogy munkáját „akármelly sorson, sőt nemem lévő Hazafiak megérthessék, és használhassák”.¹¹ Bessenyei György tanácsát követve a „falusi józan eszű emberek”¹² kedvéért nem „nyakban ki tekertt szavakkal”,¹³ hanem a legmindennapibb nyelven akar írni. S ha az 1825. év konstellációjában a nyelvvédő lelkesedés pozitívuma hathatósan nyom is a latban azon furcsasággal szemben, hogy Újfalusy az egyszerű embereknek a Biblián, Cicerón és az egyházatyákon alapuló természetjogi műveltséget akart adni, 1837-es kísérletét arra, hogy Platónról és Arisztotelészről vett érvekkel a hazafiakat a halálfélelemtől megszabadítsa, már minden bizonnyal a politikatudósi szerep félreértelmezésének minősíthetjük. A halálról és a halhatatlanságról írott értekezése ugyanis, amint írja, a következő célok szolgálatában áll: „az emberi szívnek megnyugtatósa’ kedvéért eltökéltem magamban a’ halálról, és a’ halhatatlanságról értekezni, hogy megmutassam, hogy a’ haláltól nem

⁸ Vö. ÚJFALUSY Nepomuk János: *Quaedam animadversiones in medium aevum*. Pestini, Typis Trattner-Károlyianis, 1839, 40–46. Deák jusznaturalizmusához vö. GÁNGÓ GÁBOR: Deák Ferenc politikai elvei és eszményei. *Kisebbségkutatás* 12, 2003, 3. sz., 486–514.

⁹ ÚJFALUSY Nepomuk János: *A’ természeti hármastörvény*. Rövid históriájával együtt, melyet a’ hazafiak hasznára szerzett –. Első rész. Pesten, Petrózai Trattner Mátyás betűivel, 1825, v.

¹⁰ I. m. ix.

¹¹ Uo.

¹² I. m. xi.

¹³ I. m. ix.

kell annyira, mint sok gyáva szokott, rettegni, hanem, ha az üdeje [e] is jövend, azt bátor szívvvel elfogadni, 's vele azon hartzra, a'mellynek diadalma örökké tartandó élet léssen, férfiasan kikelni szükséges légyen".¹⁴

Ennélfogva minden szempontból érthető, ha Eötvös Újfalusyról nem, hanem bölcsészkar tanárai közül Veszerléről és Horvátról emlékezett meg jó szívvvel. Veszerle József 1826-27-ben egyetemes történelmet és numizmatikát, Horvát István 1827-28-ban diplomatikát, heraldikát és genealógiát tanított Eötvösnek.¹⁵ Még inkább áll mindez Szalay Lászlóra: Szalay Gábor idézi a Pesti Hírlap 1846. június 16-i számában megjelent nekrológot, amelyben Szalay László (Horvát Istvánnak atyjához, Szalay Péterhez fűződő barátsága okán is) feltétlen szeretettel írt Horvátról.¹⁶

Trefort Ágoston a rákövetkező években járt a jogi karra (nem itt, hanem később ismerkedett meg Eötvössel¹⁷), és ezért politikatudományi tanára már nem Újfalusy, hanem utódja, Tipula Péter volt. Trefort 1832 októberében került először a pesti egyetemre, a bölcséleti képzés második évfolyamára. Megtanult franciául az oktatott tárgyak mellett, és természettudománnyal, földrajzzal és történelemmel is foglalkozott. 1833 nyarát fontos fordulópontnak tartja, ekkor irányult figyelme az erkölcs és a szabadság kérdései felé. A következő őszön járta az első jogi kurzust, angolul, olaszul tanult, olvasta a francia forradalom történetét, természetjogot, Rousseau-t, Voltaire-t. A nyári szünidő után, amint visszaemlékezéseiből kiderül, már nyűg volt számára az egyetem: „Októberben újra visszatértem Pestre, és engedéllyel bár, de az egyetemen a még hátralevő két évnvi jogstúdiumot privát úton egy év alatt abszolváltam. Elegendem lett az iskolából; szabad akartam lenni, s ki akartam lépni az életbe. Ezért a jogi tanulmányokat már csak mint mellékéseket kezeltem. Elkezdtém Shakespeare-t és Gibbont olvasni, lovagolni és vívni tanultam, s csak a vizsga előtt szenteltem kevéske időt az illető tananyagra. A politikai tudományokat, amit akkortájt az egyetemen Tipula professzor egy szörnyű kéziratból adott elő, 10 nap alatt áttanulmányoztam, persze éjjel s nappal amellet ültém, és a vizsgát nagyon jól tettem le.”¹⁸

¹⁴ ÚJFALUSY Nepomuk János: *Értekezés a' halálról, és a' halhatatlanságról, mind általjában, mind pedig az emberre nézve különösen [!], melyet a' Hazafiatnak e' két tárgyban léendő felvilágosításaira írt --*. Pesten, Beimel József, 1837, vii-viii.

¹⁵ VÖ. FERENCZI 1903, 297; FENYŐ 1997, 34.

¹⁶ VÖ. SZALAY Gábor, báró: Szalay Lászlóról. In: *Szalay László levelei. Életrajzi vázlatlaltal és megjegyzésekkel ellátva közrebocsátja Dr. báró SZALAY Gábor*. Budapest, Franklin-Társulat, 1913, 1-40, 5.

¹⁷ VÖ. MANN Miklós: *Trefort Ágoston élete és működése*. Budapest, Akadémiai, 1982, 9.

¹⁸ TREFORT Ágoston: *Önéletleírása*. Ford. BARSÍ János. Sátoraljaújhely, Kazinczy Ferenc Társaság – Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, 1991, 29-30. A Tipulára vonatkozó naplórészlet az eredetiben így

Tipula Péter életéről és működéséről keveset tudunk, tekintettel arra, hogy nyomtatott művek hiányában alakja kiesett a történeti emlékezetből.¹⁹ Tanári tevékenységére és a reformkori politikai gondolkodásra gyakorolt hatására nézve két visszatekintő hallgatói testimoniumunk van. Az egyik Pauler Tivadarnak kézírataiban, de a kiegyezés után nyomtatásban is, például a Virozsil Antalról írott emlékbeszédében megőrzött portréja az ifjúságra nagy és pozitív hatással levő professzorról. Pauler, aki Eötvösök köre és a jogász szakma között közvetített, amennyire hallgat Újfalusyról, láthatóan éppen annyira mindent megtesz azért, hogy Tipulát benne tartsa a jeles magyar jogtudósok Pantheonjában. Az ő adataira támaszkodik, egyetemi ügyiratokon túl, Eckhart Ferenc munkája a jogi kar történetéről,²⁰ Eckhartra a *Magyar életrajzi lexikon* szócikke,²¹ arra pedig a modern jogtörténeti szakmunkák.²² Az Eckhart felvázolta képet más források alapján meg lehet erősíteni, Tipula 1848-as tetteit, amiért az üldöztetést a bukás után elszenvedte, jobban meg tudjuk ismerni.

A másik forrás Trefort idézett megjegyzése, amelynek viszont az elhallgatás jutott osztályrészül a centralisták egyetemi éveit tárgyaló történeti munkákban, talán a másik leírással való látszólagos ütközése miatt. A jelen tanulmány

hangzik: „Die politischen Wissenschaften wie sie damals Prof. Tipula auf der Universität vorgetragen, ein ungeheures Manuskript, habe ich in 10 Tagen durchstudiert, freilich Tag und Nacht dabei gesessen, und habe dann die Prüfung sehr gut bestanden” (*Trefort Ágoston életrajzi feljegyzése*. Irta Csabacsüdön [Békés vármegye] 1856-ban és folytatólag 1857-59-ben. Az eredeti kéziratból – néhány apróbb teljesebben intim jellegű rész kihagyásával – lediktálta 1916-ban leánya, Özv. gróf BATHYÁNY Ferencné. Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Kézirattár. Ms 4287/115, 38-39).

¹⁹ Tipula Péternek két, Horvát Istvánhoz mint a bölcsészkar dékánjához címzett, latin nyelvű levele maradt fenn. A Pesten, 1841. október 12-én kelt levélben egy Balázs Lajos nevű iskolaszolgát ajánl Horvát figyelmébe, a másik, év nélkül, július 18-án, Pesten kelt levélben egykori kollégájuk kislányának haláláról tudósít. A kislány édesanyjának nevében hét magyar ruhába öltözött ifjat kér kirendelni a temetésre (Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár. Levelestár).

²⁰ Vö. ECKHART Ferenc: *A jog- és államtudományi kar története 1667-1935* (A Királyi Magyar Pázmány Péter-Tudományegyetem története. II. kötet) Budapest, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1936.

²¹ „(Kassa, 1794 - Pest, 187?): jogász, egyetemi tanár. Bölcséleti és jogi tanulmányok után 1822-32 között a pozsonyi jogak.-n tanár (politico-camerális tudományok és váltójog), 1832-49 között a pesti egy. tanára (politico-camerális tudományok). A tanári kar haladó szárnyához tartozott, a szabadságharc alatt tanúsított hazafias magatartásáért állásából elbocsátották; a haditörvényszék 1850-ben bebörtönözte és elítélte. Kiszabadulása után, bár az egy. többször megkísérelte visszavenni vagy nyugdíjazni, ezek a törekvések sikertelenek maradtak. Kiváló nevelő volt, irodalmi munkássága nem maradt fenn” (KENYERES Ágnes [főszerk.]: *Magyar életrajzi lexikon*. Második kötet L-Z. Második, változatlan kiadás. Budapest, Akadémiai, 1982, 867).

²² Vö. pl. GÖNCZI, Katalin: Wissenschaftler bei den Kodifikationsarbeiten im ungarischen Vormärz. In: *Jus Commune*. Zeitschrift für Europäische Rechtsgeschichte. Veröffentlichungen des Max-Planck-Instituts für Europäische Rechtsgeschichte Frankfurt am Main. XXV. Hg. von Dieter SIMON und Michael STOLLEIS. Frankfurt am Main, Vittorio Klostermann, 1998, 261-290, 267. 67. sz. j.

további célja, hogy összhangba hozza e két adalékot, és kibővítsé a politikatudomány reformkori professzoráról alkotott képünket.

Tipula Péter 1794-ben született Kassán. 1822-től 1832-ig későbbi pesti kollégájával, Virozsil Antallal együtt a pozsonyi királyi akadémián volt alkalmazásban a politikatudomány, a kereskedelmi jog, továbbá váltójog professzoraként.²³ Pauler értékelése szerint „az idő, melyben [Virozsil] az alapos tudományú *Szlemenics*sel, a jeles tehetségű és az ifjúságra ébresztőleg ható *Tipulával* együtt működött a pozsonyi akadémia legfényesebb korszakai közé számítható.”²⁴ 1832–1849-ig a pesti egyetem jogi karán tanított, előadásait 1833. március 18-án kezdte meg.²⁵ 1838–39-ben, 1843–44-ben és 1847–49-ben a jogi kar dékánja.²⁶

Tanári működésére nézve tudjuk, hogy „1835–36-ban a politico-camerális tudományokat Sonnenfels alapján”, vagyis a Sax Mihály János Nepomuk által latinul átdolgozott *Summaria institutionum politicarum adumbratio*²⁷ alapján adta elő, minthogy a Ratio Educationis értelmében ez így volt kötelező. Azaz a Trefortot elborzasztó kézirat e mű és kommentárja lehetett – a műfaj egyes darabjai más jogtudósok tollából ismereteseek. Tipula minden bizonnyal 1834-ben

²³ Vö. pl. *Hof- und Staats-Schematismus des österreichischen Kaiserthums*. Wien, Aus der k.k. Hof- und Staats-Aerarial-Druckerey, 1827, II, 284.

²⁴ PAULER Tivadar: *Emlékbeszéd néhai Virozsil Antal fölött*. Budán, Nyomatott a Magyar Királyi Tudományos Egyetem nyomdájában, 1869, 8. Az adat újraközlése: PAULER Tivadar: *Adalékok a hazai jogtudomány történetéhez*. Budapest, A Magyar Tudományos Akadémia Könyvkiadóhivatala, 1878, 206–207.

²⁵ Vö. ECKHART 1936, 293.

²⁶ Vö. i. m. 666.; SZÖGI László (szerk.): *Az Eötvös Loránd Tudományegyetem története 1635–2002*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2003, 426.

²⁷ Vö. Eckhart 1936, 257–258, 331, 713. A kérdéses mű egy kiadása a sok közül: SONNENFELS, Joseph von: *Grundsätze der Polizey, Handlung, und Finanz*. I–III. Theil. Sechste vermehrte und verbesserte Auflage. Wien, bey Joseph Camesing und Kompagnie, in der untern Breunerstrasse, 1798. Létezett teljes latin fordítása is Magyarországon: SONNENFELS, Joseph von: *Principia politiae, commercii, et rei aerariae*. E germanicis lucubrationibus clarissimi viri – latine reddita a Wolfgango BEKE. Tomus I–III. Posonii, Typis et Impensis Heredum Belnayanorum, 1823. Ahogy a fordító 1802-ből keltezett előszavából kiderül, a munka iskolai célokra készült a német nyelvben járatlan ifjúság számára (vö. SONNENFELS 1823, I, iii–iv). A Sax-féle kivonat, jelentősen lerövidítve, kérdés-felelet formában teszi jobban tanulhatóvá az anyagot: SONNENFELS, Joseph von: *Summaria institutionum politicarum adumbratio*. Excerpta e principiis politiae, commerciorum, et rei aerariae celeberrimi –. Pars I[–III]. Budae, Typis Regiae Universitatis Hungaricae, 1808. Ezek az évtizedek hozták magukkal Joseph von Sonnenfels hosszú, szerteágazó hazai fogadtatástörténetének leáldozó szakaszát: a korábbi fejleményekre nézve vö. SZILÁGYI Márton: Szempontok a magyar Sonnenfels-recepció újragondolásához. In: Ágoston Zénó BERNÁD – Márta CSIRE – Andrea SEIDLER (Hg./Eds.): *On the Road - Zwischen Kulturen unterwegs*. (Finno-Ugrian Studies in Austria. Hg. von Andrea SEIDLER und Johanna LAAKSO. Bd 7.) Wien, LIT, 2009, 37–43.

is ezt tanította, Sonnenfelsét korszerű elemekkel tarkítva, hiszen a harmincas években, Pauler tanúsága szerint a Borsiczky Dénesről írott emlékbeszédében, élen járt az újításban: „*Sonnenfels* annak idején jeles, sőt kitünő munkája, nagyjából alakjára és tartalmára nézve elavult, többé meg nem felelt a haladott tudomány követelményeinek. Tanáraink azonban tevékenységök szabad kifejtésében a kitűzött tankönyv által megakasztva, leghosszabb ideig annak magyarázatával, fordításával, kivonataival foglalkodtak, és csak a jelen század harmadik évtizede vége felé, felbátorítva a bécsi egyetem példája által, egyesek és azok is nagy óvatossággal kezdték előadásaikban tekintetbe venni az újabb kor haladásait. Ily viszonyok közt lépett *Borsiczky* tanszékére, melyen elődje, *Tipula*, követve tudományának fejlődését, már előtte annak újabb tanait ismertette meg hazánk ifjúságával.”²⁸ Sonnenfelsből kétségkívül kiolvasható a kantiánus liberalizmus alapvetése: a közjónak, az individualizmusnak, a jogállamnak, az állam és társadalom elválasztásának, az antikorporacionizmusnak és a szerződéselméletnek az igenlése²⁹ – amint könyvtárhagyatékának áttekintéséből alább kiderül, *Tipula* valószínűleg ebben az irányban fejlesztette tovább az általa oktatott tankönyvet. Ezért is bizonyosnak tűnik, hogy Trefort minősítése („ein ungeheures Manuscript”) nem a kézirat színvonalára, hanem *terjedelmére* vonatkozik. Nemcsak az „ungeheuer” melléknév szótári jelentése hozható fel további érvként emellett, hanem a szövegkörnyezet is: Trefort a vizsgára való időráfordítást emeli ki visszaemlékezéseiben. A mindössze kettszáz szellősen szedett, kis szövegtükrű oldalból álló, egyszerű latinsággal megírt *Summaria [...] adumbratio* fölött, ha nem lett volna tanári kommentárokkal jelentősen kibővítve, aligha kellett volna tíz álló napig éjjel-nappal ott görnyednie.

Tipula Péter 1848–49-es tevékenysége a radikálisokéhoz közelítő politikai beállítottságára enged következtetni. A forradalmi idők bölcsészdekánja, Jedlik Ányos visszaemlékezéseiből tudjuk, hogy 1848. március 16-án jogi dékánként nyugalomra intette és az egyetem épületébe visszavezette a rektor lakása körül gyülekező egyetemi ifjúságot, majd maga hajtotta végre az ifjúság követelését Szilassy János hittani dékánal együtt: Budáról visszahozta és átadta nekik az egyetem zászlaját. 1848. március 17-én tagja volt a rektor által kinevezett küldöttségnek, amely a diákság képviselőivel tárgyalt az egyetemi

²⁸ PAULER 1878, 251.

²⁹ Vö. GARBER, JÖRIN: Recht und Utilitarismus: Joseph von Sonnenfels und das späte Naturrecht. In: Helmut REINALTER (Hrsg.): *Joseph von Sonnenfels*. (Österreichische Akademie der Wissenschaften. Veröffentlichungen der Kommission für die Geschichte Österreichs. Hrsg. von Adam WANDRUSZKA und Anna M. DRABEK. Bd 13.) Wien, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1988, 97–138, 101–102.

reformkövetelések kilenc pontjáról.³⁰ Tagja volt a választmánynak, amely március 18-án Petőfi *Nemzeti dalának* tízezer példányban történő kinyomtatásáról és szétosztásáról határozott.³¹ 1849. május 29-én (Budavár visszavétele után) „nagyon hidegnek” találták Kornis Károllyal, a másik radikális tanárral együtt az egyetem által a magyar kormányznak fogalmazott hódoló iratot.³² 1850. január 12-én bebörtönözték, 14-én kellett megjelennie a törvényszék előtt.³³ Az 1850 áprilisában lezáruló haditörvényszéki igazoló eljárások Kornis Károly mellett Tipula Pétert is megfosztották katedrójától.³⁴ Virozsil Antal volt az egyetemi igazolóbizottság elnöke, amely Tipulát elbocsátotta. A kar rehabilitációs kérelmét Tipulát illetően elutasították az új abszolutizmus idején.³⁵ Ő maga az 1860. októberi diploma kibocsátása után kérte vissza állását: a kar inkább a tizenkét év óta tanítással (és írással) nem foglalkozó kolléga nyugdíjazását támogatta volna, de Ferenc József egyik kérést sem teljesítette.³⁶

A halálának időpontjára vonatkozó, az életrajzi lexikonban olvasható adatot a hagyaték értékesítésének céljából összeállított könyvtárjegyzék alapján lehet helyesbíteni: 1863-ban vagy a megelőző évben távozott az élők sorából. Megtudjuk azt is, hogy hol lakott, a könyvtár helye ugyanis a következő cím alatt volt: „üllei-ut és 3-pipa utcára sarkalló 11. sz. a. Turai-féle ház II. emelete balra”.³⁷ Szegényen halhatott meg, ha könyvtárát értékesíteni kellett, és nem hagyományozta azt a magyar tudomány egyes intézményeire, ahogyan az szokásos volt.

A jelen írás nem vállalkozhat többre, mint elsődleges beszámolóra a katalógusról, amelynek részletes feldolgozásához a gyakran felületes, hibás címléírások tudományos igényeknek megfelelő átírásán keresztül vezethet az út. A szerzőket, sőt a címeket tekintve is jelentős átfedés található Eötvös József

³⁰ Vö. Jedlik Ányos (1800–1895) 1848 márciusában. ZELOVICH Kornél kéziratmásolata alapján. Digitalizálták a Magyar Történettudományi Intézet munkatársai, KIRÁLY Árpád vezetésével. http://mek.oszk.hu/05200/05230/pdf/Jedlik_1848ban.pdf (2010. október 27.)

³¹ Vö. FERENCZI Zoltán: Petőfi a márciusi napokban. (Befejező közlemény.) *Petőfi-Muzeum* 3. évf., 1890, 6. sz., (november 1.) 321–338. hasáb, 323–324. hasáb.

³² ECKHART 1936, 387.

³³ Vö. i. m. 390–391.

³⁴ Vö. SZÖGI 2003, 180–181. A kérdéses fejezet Sashegyi Oszkár munkája.

³⁵ Vö. ECKHART 1936, 401.

³⁶ Vö. i. m. 473.

³⁷ KUN Pál, ifj. (rendezte): *Nehai Tipula Péter, m. k. egyet. jog- és politikai tudományok r. tanárának könyvgyűjteménye*. Pest, Nyomtatta idősb Poldini Ede, egyetem-utca 6. szám, 1863, címlap. A könyvtárjegyzék egy példánya megtalálható az MTAK Kézirattárában (Ms. 647/2., 453–460. ff.).

és Tipula könyvtára között, ugyanakkor egyetlen azonos impresszumú mű sem található, azaz minden jel szerint Eötvös nem gyarapította könyvtárát Tipula hagyatékából.³⁸ A gyűjtemény méretében megegyezett pozsonyi utóda, Borsiczky Dénes közel ezerkötetes könyvtárával,³⁹ kevesebb, mint a felét tette ki Eötvös magánkönyvtárának, de Tipula szakterületének megfelelően a nemzetgazdasági és pénzügyi művek felülmúlták Eötvös József könyvtárának anyagát. Az állomány ellenben jóformán eltörpül Pauler Tivadar szisztematikusan összegyűjtött, 1620 tételes szakkönyvtára mellett (amelyben egyébként számos megegyező impresszummal találkozhatunk a Tipula-hagyaték tételeivel⁴⁰), nem beszélve a kolléga Frank Ignác 14 ezer kötetes könyvtáráról.⁴¹ A katalógus összeállítójának személye azt mutatja, hogy a politikatudomány egykori professzora Eötvös körének látóterében volt halálának idején. Ifj. Kun Pál, a sajtó alá rendező ugyanis olyan témákkal foglalkozott elegyes publikációiban, amelyek Eötvös érdekszférájába tartoztak.

A jegyzék alapján képet nyerhetünk arról, hogy Tipula milyen irányú tájékozódás alapján tette korszerűbbé a Sonnenfels-Sax-féle tankönyvet. Az állomány 422 címből áll, amely 1018 kötetet, illetve füzetet tesz ki. Viszonylag jelentős számban fordulnak elő nem teljes sorozatok, hiányos többkötetes művek. A könyvtár túlnyomó részét az 1800, különösen 1820 után és 1848 előtt kiadott művek alkotják, ez ugyancsak azt mutatja, hogy Tipulánál az oktatómunka szervesen összekapcsolódott a szakirodalom bátran naprakésznek nevezhető követésével.

A könyvhagyaték 172 címet tartalmaz 316 kötetben szűkebb szakterületéről, azaz a jog- és államtudomány, nemzetgazdaság, politika és pénzügy területéről. Természetesen birtokában volt a politikatudomány tankönyve latin és német nyelven: Joseph von Sonnenfels *Summaria institutionum politicarum adumbratio* (Buda, 1808) és *Grundsätze der Polizey-Handlung und Finanzwissenschaft* (Wien, 1770) című munkái.

A politikatudományi művek felölelik azon nevek jó részét, akiknek munkái a reformkor modernizációs vitáiban előfordultak. Így a büntetőjogot, amelynek elmélete, kodifikációs és elzárástechnikai irodalma ismeretesen az 1839–1840. évi országgyűlés e tárgyban kiküldött választmányi vitáinak háttérül szolgált, olyan szerzők képviselik, mint Jeremy Bentham *Théorie des peines et des*

³⁸ Vö. GÁNGÓ Gábor (szerk., bev. tan., mutatók): *Eötvös József könyvtára – Die Bibliothek von Joseph Eötvös*. Budapest, Argumentum Kiadó, 1996.

³⁹ Vö. PAULER 1878, 256.

⁴⁰ Vö. *Pauler Tivadar könyvtárának jegyzéke*. In: Pauler-hagyaték digitális feldolgozása, <http://www.konyvtar.elte.hu/kincseink/kezirat/pauler.pdf> (2010. október 27.)

⁴¹ Vö. PAULER 1878, 168.

récompenses (Paris, 1826), *Tactique des assemblées législatives* (Paris, 1822), valamint *Traité de législation civile et pénale* (Paris, 1820) című munkái Étienne Dumont kiadásában vagy Karl Mittermaier dolgozata, *Die Lehre vom Beweise im Deutschen Strafprocesse* (Darmstadt, 1834). Az államjogi területen szinte kizárólag osztrák és német szerzőket találunk: többek között Vincenz August Wagner *Kritisches Handbuch des in den österreichisch-deutschen Staaten geltenden Wechselrechtes* (Wien, 1823), Joachim Füger *Das adelige Richteramt* (Wien, 1812), Johannes Weitzel *Geschichte der Staatswissenschaft* (Stuttgart und Tübingen, 1832-1833), Karl Heinrich Ludwig Pölitz *Die Staatswissenschaften im Lichte unserer Zeit* (Leipzig, 1823), Karl Ludwig Haller *Restauration der Staatswissenschaft* (Winterthur, 1821), Karl Salamon Zachariä *Vierzig Bücher vom Staate* (Stuttgart, 1820f.), Anton Barth *Vorlesungen über Staats- und Rechtswissenschaft* (Augsburg, 1835-1843), Johann Schoen *Die Staatswissenschaft* (Breslau, 1831), Ludwig Heinrich von Jakob *Einleitung in das Studium der Staatswissenschaften* (Halle, 1819), Gustav von Struve *Über das positive Rechtsgesetz* (Carlsruhe, 1834), B. Bülow *Die Behörden im Staat und Gemeinde* (Leipzig, 1836) és *Staatswirtschaftslehre* (Leipzig, 1835), Johann von Müller *Staatsweisheitslehre* (Dr. Heinichen, azaz J. A. Bergk kiégésítésében, Leipzig, 1810) című műveit.

Tipula könyvtára tulajdonosának a magyar közjogban való tájékozottságára utal annak ellenére, hogy azt a tárgyat nem ő, hanem Virozsil Antal tanította: úgy tűnik, egységben szemlélte a magyar hagyományt annak nemzetközi környezetével. A közjogot mások mellett Kelemen Imre *Historia juris Hungarici privati* (Buda, 1818), Markovics János *Epitome institutionum juris Hungarici privati* (Buda, 1822), Virozsil Antal *Jus naturae privatum methodo critica deductum* (Pest, 1833), Franz Rudolph Grossing *Jus publicum Hungariae* (Halle, 1786), gróf Cziráky János *Assertiones ex universa jurisprudentia et scientiis politicis* (Buda, 1838), Szabó Béla *A magyar korona országainak statusjogi és monarchiai állása - a pragmatica sanctio szerint* (Pest, 1848) című munkái képviselték. Fennmaradtak nála a magyar államtudományok képviselőitől, a reformkori országgyűlések iratanyagából, illetve a vitákat kísérő röpirat-irodalomból több más mellett Bertha Sándor *Országgyűlési tárcza. 1830-ról* (Pest, 1843), Karvasy Ágoston (1849-től Tipula utóda a pesti egyetem politikatudományi katedráján) *A politikai tudományok* (Győr, 1843), Császár Ferenc *Magyar Váltó-jog* (Pest, 1845), báró Eötvös József *Reform* (Lipcse, 1846), gróf Széchenyi István *Stádium* (Lipcse, 1833), Gosztonyi Miklós *Ősiség* (Pest, 1847), Csolnoki Imre *Váltó-eljárás rendszer* (Pest, 1847), Szeremlei S. *Politika* (Patak, 1844), Zerdahelyi Lőrinc *Intézkedés, vagyis mit kell tenni magyar hazánkban szegény adózó népünk fölségítésére* (Pest, 1834) című művei. Megvoltak a megyei és a helytartótanácsi ügyvitel alapmunkái, köztük Bokrányi János *Magyar tiszt*

írásmódja (Kassa, 1844). 1849 után is beszerezte az új abszolutizmus működésének kézikönyveit, például az 1852-es *Polgári perrendtartást*.

A jogtudós kollégák művei is megtalálhatók könyvtárában. A báró Eötvös Józseffel szoros viszonyt ápoló gróf Cziráky János és Virozsil Antal említett könyve mellett Vizkelety Ferenc műve, az *Oratio* (Buda, 1845) is fennmaradt könyvtárában. Virozsil Antal Budán kiadott *Specimenje* 1852-ből megvolt neki.

Világnezetének irányát jelzi, hogy fellelhetők könyvtárában a század első felében uralkodó liberális szemlélet alapművei: a 14 kötetes *Staatslexicon*, Charles Comte *Traité de législation* (Paris, 1826), Karl Rotteck *Politische Annalen* (1831), David Ricardo *Principes de l'économie politique et de l'impôt* (Paris, 1819), Benjamin Constant *Cours de politique constitutionnelle* (Paris, 1836), Jean-Baptiste Say *Handbuch der praktischen National-Ökonomie* (Leipzig, 1829), Jean Charles Leonard de Sismondi *Nouveaux principes d'économie politique* (Paris, 1819), Friedrich List *A politikai gazdálkodás nemzeti rendszere* Sárvány A. fordításában vagy Adam Smith munkája, az *Untersuchungen über die Natur und der Ursachen des National-Reichthums* (1796) és ugyanaz eredetiben: *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations* (London, 1776).

A történelem, földrajz és statisztika területéről 47 címet tartalmaz a könyvtár 173 kötetben, köztük Karl Rotteck *Allgemeine Geschichtéjé*t (Freiburg, 1826). A korban uralkodó történetfilozófiai paradigma alapműveit szintén beszerezte: Alphonse de Lamartine *Histoire des Girondins* (Paris, 1847) – ha a címléírásnak hihetünk, csak a nyolcadik kötet –, Adolphe Thiers *Histoire du Consulat et de l'Empire* (Leipzig, 1845), sőt Étienne Cabet *Révolution de 1830* (Paris, 1834) című munkájának első kötete. A magyar történettudomány eredményeit ugyancsak számos kötetben összegyűjtötte magának: a *Hármas kis tükört* (Pest, 1850), Antonio Bonfini történeti művét, Katona István *Synopsis Chronologia Historiarum*át (Nagyszombat, 1771), Engel János Keresztély *Monumenta Ungaricá*ját (Viennae, 1809), a *Scriptores rerum hungaricarum minore*st (Budae, 1806), Kovachich Márton György *Indices reales historici* (Budae, 1806), Berzeviczy Gergely *Nachrichten über den jetzigen Zustand der Evangelischen in Ungarn* (Leipzig, 1822), Pray György *Supplementum ad annales veteres Hunnorum, Avarum et Hungarorum* (Nagyszombat, 1764), valamint Wallaszky Pál *Tentamen historiae litterarum sub Mathia Corvino de Hunyad* (Lipscse, 1769) című műveit.

Az enciklopédiákat és a klasszikusokat (vagyis az általános műveltség alapjait) 18 cím (38 kötet) képviseli, ennek a kisebb hányada auctor, Cicerón, Horatiuson, Plautuson és Aiszóposzon nem túlmenően.

A bölcsészet és a neveléstudomány tárgyában 49 mű (78 kötet) található a könyvtárban, köztük Kant második és harmadik kritikája (*Kritik der Urtheilskraft*, Frankfurt, 1794 és *Kritik der praktischen Vernunft*, Frankfurt, 1803), *Prolegomená*ja (Frankfurt, 1794), *Logiká*-ja (Reutlingen, 1801) és a *Metaphysische*

Anfangsgründe der Tugendlehre (Königsberg, 1803). A kései és antropológiai Kant közérthetőnek és népszerűnek szánt könyvei, az életmű erkölcs- és társadalomfilozófiai vonatkozásai keltették fel az érdeklődését, vagyis az a szegmens, amely a német liberalizmus filozófiai alapvetésévé vált 1848 előtt.

A nyelvészetet és szépirodalmat 55 cím (304 kötet) képviseli. A francia irodalom 200 füzetes válogatásán túl Ludwig Börne (*Gesammelte Schriften*, Hamburg, 1829), id. Alexandre Dumas (*Albinne*, Bruxelles, 1843), Voltaire (*Théâtre*, Paris, 1801), Jean Racine (*Oeuvres*, Paris, 1799), Jacques-Henri Bernardin de Saint Pierre (*Paul et Virginie*, Lausanne, 1796) és Carlo Goldoni (*Scelta delle comedie*, Lipcse, 1801) egy-egy művére szorítkozó lista azt mutatja, a szépirodalom nem foglalkoztatta. Inkább nyelvtanulási céllal olvasott, erre utal a tény, hogy a nyelvészetet számos grammatika, nyelvtankönyv, szótár, helyesírási segédlet képviseli a magyar, latin, német, francia, angol, olasz, sőt az arab nyelvhez. Nyelvismeretét, amelyre Eckhart is utal, önszorgalomból szerezte meg.⁴² A népszerű szépirodalmi művek jelenlétéből arra is következtethetünk, hogy a jegyzék valószínűleg Tipula Péter könyvtárának teljes állományát tartalmazza, hiszen feltehetőleg ezen művek lettek volna az elsők azok között, amelyeket a nem szakmabeli családtagok vagy ismerősök a hagyatékából maguknak megtartottak volna, ha azt a katalógus elkészítése előtt megválogatják.

A kereskedelem és a vegyes rovatba a könyvtárjegyzék összeállítója 76 címet (109 kötetet) sorolt. A természettudományi művek között található Newton optikai előadásai (*Lectiones opticae*, London 1729), valamint orvostudományi művek is.

Összegzésképpen megállapítható, hogy Tipula könyvtára szakkönyvtár, az egyetemi oktatásban felhasznált munkakönyvtár volt. Tulajdonosának szemei előtt nem értelmiségi ideál, hanem szakembereszmény lebeghetett. Az irodalmi műveltség hiánya és a klasszikus auktorok kis száma azt mutatják, hogy a későbbi politikaprofesszor gyermekkorában nem részesült minőségi nevelésben. Ugyanerre enged következtetni a nyelvkönyvek és a szótárak jelenléte is – sem a németet, sem a franciát nem sajátította el neveltetésének éveiben. Társadalmi állása is magyarázhatja, hogy szaktudása ellenére művekkel nem járult hozzá a reformkor vitáihoz. Pedig e tudás a jelek szerint tiszteletre méltó volt, éles szemmel, jó ítélő erővel gyűjtötte össze magának a korszak politikatudományának legjavát. Tájékozódásának összevetése akár elődje, Újfalusy műveinek világképével, akár azzal, amit Horvát István a hazaszeretetre nevelésen túl a katedráról tanított, még élesebben rávilágíthatnak

⁴² „Szép nyelvismeretre tett szert: magyarul, németül és szlovákul beszélt és értette a franciát és az angolt is” (ECKHART 1936, 293).

arra, hogy Tipula valódi tudományt próbált közvetíteni a pesti egyetem falai között.

Az 1832-es év, amelyben Tipula Péter a pesti egyetemre került, sok szempontból a döntő változást hozó év volt a magyar politikai hagyományban. Az 1825–27-es országgyűlés régi vágású, sérelmi retorikája, az 1830. évi franciaországi júliusi forradalom kiváltotta lelkesedés, nemkülönben a rákövetkező év kolerajárványát kísérő zavargások okozta társadalmi megrázkódtatás után az 1832–36-os országgyűléssel veszi kezdetét az európai elméleti tájékozódáson alapuló, liberális beszédmód, amely Kossuth *Országgyűlési tudósításait* és Kölcsey *Országgyűlési naplóját* is áthatja. A harmincas évek elején a nyugatról és keletről egyaránt erőteljesen érkező hatások ébresztették rá a magyar politikai elitet arra, hogy Magyarország és átalakítása összeurópai folyamatok része: jobb megismerni és az ország javára fordítani e folyamatokat, semmint sodortatni általuk. Tipula érkezése egybeesik e változásokkal. Feladatát nem a folyamatok alakításában vagy értelmezésében, hanem a megértés alapjául szolgáló tudományos ismeretek közvetítésében jelölte ki a maga számára, és e vállalt feladatának minden jel szerint eleget is tett. 1848–1849-ben, amikor tettekre volt szükség, tudta, hol a helye. Egyike volt azoknak, akik egyetemi oktatómunkájukkal hozzájárultak ahhoz, hogy báró Eötvös Józsefnek és barátainak a magyar politikai kultúra megváltoztatásának érdekében kifejtett tevékenysége e hosszú történet első periódusában, a reformkorban, valódi sikertörténet legyen.

Tartalomjegyzék

<i>Laudationes externorum</i>	9
René Roudaut	11
François Laquièze	14
Monique Canto-Sperber	15
Salvatore Ettore	16
Andrea Ferrara	18
Chiara Faraggiana di Sarzana	21
P. J. Rhodes	23
Herwig Maehler	24
Chris Carey	26
Mike Edwards	28
Shawn Gillen	29
Nikolaus Hamm	32
Elisabeth Kornfeind	34
Leonore Peer	36
Christian Gastgeber	38
Hermann Harrauer	42
Herbert Bannert	45
Jana Grusková	46
Christine Glaßner	47
August Stahl	48
Javier Pérez Bazo	50
Alicia Gómez-Navarro	52
 <i>Laudationes Hungarorum</i>	 57
Réthy Miklós	59
Hoffmann Rózsa	61
Dux László	65
Mezey Barna	67
Szepessy Tibor	70
Hiller István	73
Keszei Ernő	74
Dezső Tamás	76
Kozma László	77

Soós Anna	79
Pintér Károly	82
Kátai Zoltán	84
Körmendy Mariann	85
Karsai György.....	87
Kincses János	90
<i>Rectores</i>	93
Conspectus	95
Gerevich Tibor: Az Eötvös Collegium története – Bartoniek Géza (1854–1930)	96
Kiss Jenő: Gombocz Zoltán életéről és munkásságáról	103
Markó Veronika: Szabó Miklós	113
Nagy János: Keresztury Dezső	126
Pál Zoltán: Lutter Tibor	132
Szijártó István: A világra nyitott ablak	136
Vekerdy József	145
Bertényi Iván: Igazgatói működésem az Eötvös József Collegiumban (1993–1996) . . .	147
Bollók János.....	149
Takács László	154
<i>Historica • Res gestae</i>	161
Gángó Gábor: Eötvös József és barátai egyetemi éveiről, különös tekintettel a politikatudományi képzésre	163
Garai Imre: A magyar középiskolai tanári szakma kialakulása	176
Tóth Magdolna: „A budai parti ígéretföldje”	203
Kovácsik Antal: Az Eötvös Collegium Ménesi úti épületének felavatása a korabeli sajtó tükrében	211
Markó Veronika: Hogyan lett az Eötvös József Collegium könyvtárából az Irodalomtudományi Intézet Eötvös Könyvtára?	220
Szójka Emese: Fülep Lajos néprajzi gyűjteménye	236
Kucsman Árpád: Kémikusok a régi Eötvös Collegiumban	272
Győri Róbert: A múlttal való tudományos leszámolás – Eötvös collegista geográfusok az 1950-es években	288
Czifrusz Márton: Helyek és pozíciók újraírása – Wallner Ernő, Lettrich Edit és a hazai szociálgeográfiai iskola viszonya Mendöl Tibor örökségéhez	312
Tóth Károly: Művészettörténészek az Eötvös Collegiumban (1896–1950).....	328
Ritoók Zsigmond: Klasszika-filológia az Eötvös Collegiumban.....	345
Kucsman Árpád – Liptay György: Eötvös-kollégisták a Fasori Gimnázium tanári karában	348
Kapitány Adrienn: Az 1950-es évek a Kollégium történetében.....	365

Marafkó László: Nagyhatalmak ugratása, avagy groteszk lapok az Eötvös Kollégium félmúltjából	378
Dénes Iván Zoltán: Diákmozgalom Budapesten 1969-ben	383
Bakos István: Emlékeim a kollégista Kilencekről	401
ifj. Arató György: „Szabadság a jelszavunk” Március 15-e az Eötvös Kollégiumban, 1955–1984	410
Szabics Imre: Az Eötvös József Collegium és az École Normale Supérieure	419
Nemes Tibor: Az Eötvös Collegium és az École Normale Supérieure közötti közvetlen kapcsolatok újraélesztése a 80-as években	428
Bubnó Hedvig: Összefoglaló a collegiumi spanyol nyelvoktatásról, 1992–2010	432
<i>Historica • Magistri</i>	435
Korompay H. János: Horváth János és az Eötvös Collegium	437
Móser Zoltán: Ha a szellem napvilága ragyog	456
Farkas Zoltán et alii: Czebe Gyula élete dokumentumokban.....	463
Szakály Sándor: Szurmay Lajos, tábornok az Eötvös Collegiumból	553
Szávai János: Gyergyai Albert és az Eötvös Collegium	563
Ress Imre: Hugo Kleinmayr és a germanisztikai oktatás megalapozása az Eötvös Collegiumban	570
Kiss Jenő: Zsirai Miklós	579
Keszthelyi Lajos: Bay Zoltán	596
Pál Zoltán: Keresztury Dezső igazgatósága az állambiztonsági megfigyelések tükrében	599
Keszthelyi Lajos: Faragó Péter	612
Farkas Zoltán: Gyóni Mátyás	617
Papp István: Kettős ügynök – Nagy Péter, Szabó Dezső és az állambiztonság.....	625
Balogh Elemér: Szász Imre versus Brusznai Árpád	638
Bottyán Gergely: Antal László és a mai magyar nyelvtudomány	643
Dörnyei Sándor: Emlékezés Tomasz úrra	648
Ifj. Tomasz Jenő: Tomasz úr és az Eötvös Collegium.....	653
<i>Memorabilia</i>	683
„Felújítani azt, ami érdemes” – Beszélgetés Elekfi Lászlóval	685
Tóth Gábor: Az idő sodrában	709
Lekli Béla: Az Eötvös Kollégium az 1956 utáni években	836
Gereben Ferenc: Egyetemi évek (1962–1967).....	838
Kósa László: Az Eötvös Kollégiumban éltem én is (1963–1967).....	861
Bakos István: Az Eötvös Kollégium autonómiaöregvései és Baráti Körének megalakítása.....	889
Galántai Ambrus: Szubjektív történelem	899

Studia Germanica 923

Balázs Sára: "Freiwillig dient der Geist":

Germanistik in der Veranstaltungsreihe des Lustrum Saeculare Collegii 925

Eve-Marie Kallen: Dezső Keresztury als Kulturvermittler und Pädagoge

und das Eötvös-Collegium 928

August Stahl: „Schlussstück”. Rilkes Sicht und Deutung des Todes 944

Frank Baron: Die Entstehung des Faust-Mythos im 16. Jahrhundert 962

Christine Glaßner: Zur handschriftlichen Überlieferung der Visiones Georgii 967

András F. Balogh: Schlacht der Stereotype in der Vngrischen

Schlacht des Jacob Vogel 975

Ilona Feld-Knapp Cathedra Magistrorum – Lehrerforschung.

Lehrer-Denken und Lehrer-Wissen 982

Géza Horváth: Elmar Tophoven, der Begründer des Europäischen

Übersetzer-Kollegiums 997

Anita Czeglédy: „Schutzmarke: der Steg.”

Interkulturalitätin Márton Kalász' Lyrik 1006

Studia Slavica 1021

Katalin Kroó: Slawistik in der Veranstaltungsreihe

des Lustrum Saeculare Collegii 1023

Urs Heftrich: Lew Tolstoi und Anton Tschechow: Zum Doppeljubiläum 2010 1025

Bettina Kaibach: Raum für Nostalgie: Steppe und Prärie in Anton Čechovs Step'

und Willa Cathers My Ántonia 1032

Wolf Schmid: Eventfulness and Context 1052

Studia Classica 1065

Tamás Mészáros: Klassische Philologie in der Veranstaltungsreihe

des Lustrum Saeculare Collegii 1067

Mike Edwards: The Application of Criticism to Textual Criticism 1069

Herwig Maehler: Pindar und die Tyrannen 1076

P. J. Rhodes: The Erxadieis inscription 1084

Artes 1093

Teleki Pál, a Collegium kurátora (1920–1941) 1095

Epikus és komikus collegiumi enumeráció 1935-ből – Közreadja: Takács László 1100

Farkas Zsuzsa: Fotótörténeti adalékok az Eötvös Collegium archív fotóiról 1119

Sütle Ágnes Katalin: Az Eötvös Collegium épülete 1137

Havas László: Hadrianus mint Pseudo-Alexandros? 1146

Sántháné Gedeon Mária: Kultúraközi kommunikáció: magyarságkép az angol mint lingua franca tükrében	1156
Csuday Csaba: Az irodalom: „negatívan élni”	1161
Szlukevényi Katalin: Kollégisták, költők, korszakok: szépirodalmi hagyományok az Eötvös Collegiumban	1165
<i>Membra et alumni</i>	1179
<i>Pro patria defuncti</i>	1211
Tartalomjegyzék	1215
Appendix – Mellékletek jegyzéke	1221

Kedves Olvasó!

Önre gondoltunk, amikor a könyv előkészítésén munkálkodtunk. Kapcsolatunkat szorosabbra fűzhetjük, ha belép a *TypoKlubba*, ahonnan értesülhet új kiadványainkról, akcióinkról, programjainkról, és amelyet a www.tygotex.hu címen érhet el. Honlapunkon megismerkedhet kínálatunkkal is, egyes könyveinknél pedig új fejezeteket, bibliográfiát, hivatkozásokat találhat, illetve az esetlegesen előforduló hibák jegyzékét is letöltheti.

Kiadványaink egy része e-könyvként (is) kapható:

www.interkonyv.hu

Észrevételeiket a velemeney@tygotex.hu e-mail címen várjuk.

Kiadja az Eötvös Collegium és a Typotex Kiadó, az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja.

Felelős kiadó: dr. Horváth László – Votisky Zsuzsa

Tördelte: Vidumánszki László

A borítót tervezte: Tóth Norbert

Terjedelem: 85,6 (A/5) ív

Nyomta és kötötte: Séd Nyomda, Szekszárd

Felelős vezető: Katona Szilvia